

BURDUR'DAKİ KABARTMALI VE YAZITLI TAŞLAR

G. E. BEAN

Burada yayınlanmakta olan taşlar, hâlen Burdur Belediye binasında muhafaza edilmekte olup ekserisi bahçe içine dikilerek yerleştirilmişlerdir; bir kısmı ise Belediye deposunda korunmaktadır. Bu anıtlar hem Burdur şehrinden, hem de vilâyetin köylerinden toplanmışlardır. Bir müddet evvel bu kabil taşların Antalya Müzesine gönderilmesi âdet idi, nitekim adı geçen müzede Burdur menşeli müteaddit anıtlar görülür; halbuki şimdi, aşağıda sıralanan taşların mahallî bir müzenin çekirdeğini teşkil ettikleri telâkki edilebilir. Bu ise cidden memnuniyeti muciptir, zira anıtlar asıl yerlerinde muhafaza olunmakla ilgi kazanırlar ve bu kabil taşların inşa malzemesi maksadiyle taşıdıkları faydadan tamamıyla ayrı bir kıymete sahip bulunduklarını öğrenen mahallî sâkinlerin gurur ve tecessüslerine bir teşvik hizmetini görürler. Aynı zamanda da şimdiki halleriyle, incelemek istiyen herkesin eline kolaylıkla geçebilecek bir vaziyet iktisap ederler. Anıtlar, hâlen Burdur Belediye binasında muhafaza edilen envanterde kaydedildiği veçhile menşelerine göre coğrafi bir sıraya nazaran gruplandırılmış olup hepsi Roma İmparatorluk devrine aittirler ¹.

¹ Bu makalenin Türkçe metnini hazırlayan Dr. U. Bahadır Alkım'a üstün teşekkürlerimi sunmayı bir borç addedmekteyim. Makalede kullandığım kısaltmalar şunlardır :

- AJA* — American Journal of Archaeology.
AM — Mitteilungen des Deutschen Archaeologischen Instituts, Athenische Abteilung.
Annuario — Annuario della Regia Scuola Archeologica de Atene.
BCH — Bulletin de Correspondance Hellenique.
BMC — Catalogue of Greek Coins in the British Museum.
CIG — Corpus Inscriptionum Graecarum (1825—1859).
Cl. Rev. — Classical Review.
IGR — Inscriptiones Graecae ad res Romanes pertinentes (1911—1927).
JHS — Journal of Hellenic Studies.

I. SAGALASSOS

1. Envanter No. 1. Sagalassos tan (Res. 1.).

Kendisini çok iyi bir surette muhafaza etmiş, meyve girland-lariyle birleştirilen dört maske ile süslü büyük mezar vazosu; altta yaprak yelpazesi vardır. Kapak ayrı olup içinden, mayi kurbanı (libasyon) akıtmak için hazırlanmış 0.11 m. çapında yuvarlak bir delik geçer; bu kapak, kurşunla tespit edilmiş dört demir çengel ile teçhiz edilmiştir; anlaşıldığına göre çengeller kaldırma zincirinin bağlanması içindir; bunlardan ikisi yerli yerinde durmaktadır. Vazo muhtemelen üstü kapalı özel bir mezar içinde durmakta idi, keşfe-dildiği vakit kemikle dolu olduğu söylenir.

2. Env. No. 2, Ağlâsun'dan (Res. 2.).

Küçük bir lâhit veyahut ölü külü muhafazası kapağı, yük.: 0.60 m., uz.: 0.70 m. Kapalı, sivri çatı şeklinde dar ve her iki uça irtifaı az bir alınlık vardır; her bir alınlık kabartma şeklinde küçücük bir insan büstünü ihtiva eder. Kapağın büyük bir kısmı uzanıp yatan, başı kalkık ve sola dönük, ağzı uyanık vaziyette açık bir arslan tara-fından işgal edilmiştir.

Başı, mezarın cephesine doğru dönük uzanıp yatan bir arslan umumî motifi güney-batı Burdur bölgesindeki "Kibyra Tetrapoli-si"nin, yani başında Kibyra bulunan ve Bubon, Balbura ve Oino-anda şehirlerinden mürekkep dört şehir topluluğu arazisinin karak-teristik bir şeyidir. Res. 3 ve 4 de görülen ve bu havalide bulunan bu kabil iki lâhit kapağını mukayese için vereceğim; bunlardan

- JRS* — Journal of Roman Studies.
Kiepert FOA — H. ve R. Kiepert, *Formae Orbis Antiqui*.
MAMA — *Monumenta Asiae Minoris Antiqua* (1908—1914).
OGI — Dittenberger, *Orientalis Graeci Inscriptiones Selectae* (1903—5).
ÖJH — *Jahreshefte des Österreichischen Archaeologischen Instituts in Wien*.
Ramsay CB — W. M. Ramsay, *Cities and Bishoprics of Phrygia* (1895).
Ramsay HE — W. M. Ramsay, *Historical Geography of Asia Minor* (1890).
RE — Pauly-Wissowa, *Realencyclopädie*.
SEG — *Supplementum Epigraphicum Graecum*.
Sterrett EJ — J. R. S. Sterrett, *Epigraphical Journey in Asia Minor* (*Papers of the American School at Athens*, cilt II, 1888).
Sterrett WE — J. R. S. Sterrett, *Wolfe Expedition to Asia Minor* (aynı seri yayınlarından, cilt III, 1888).
Sundwall EN — J. Sundwall, *Die einheimischen Namen der Lykier* (1913).

biri (Res. 3) Oinoanda arazisindeki Girdev gölü kıyısında, diğeri ise Karalitis gölü sahilindeki Manay yanında Asar mevkiinde bulunmaktadır². Tam bir misalin resmi *JHS* LXVIII, s. 57 de yayımlanmıştır. Fakat bunun bizim buradaki anıtımıza benzerliği sadece umumîdir, esasen mezar arslanı Anadolu'da o kadar müteammimdir ki, herhangi bir yakın bağılılığın kabul edilmesine lüzum dahi yoktur³.

3. En. No. 3, Ağlâsun'dan (Res. 5).

Yüksek yuvarlak sütun, yük.: 1.35 m., çapı: 0.42 m.; üst yüzeyinde yuvarlak bir delik ve kurşun oluğu vardır. Yazıt üst kenara yakın olup bir *tabula ansata* içindedir; harf yük.: 20-25 mm.

Γης Μολητος με-
 τὰ τῆς ἐγγόνου Γης
 καὶ Μανου Μολη-
 τος υἱοῦ ἀνέθηκαν
 5 τὸν ἄνδρα αὐτῆς
 Μολην καὶ Καλλι-
 κλῆν τὸν υἱὸν μνή-
 μης ἔνεκεν

Altta ve *tabula ansata* dışında :

Κόμων Βιάνορος Ἀλιασεος
 10 ἡργάσεται

Tercümesi : “*Moles'in kızı Ges, kız torunu Ge(s) ve Moles'in oğlu Manes ile birlikte, (bu anıtı) zevci Moles'e, ve oğulları Kallikles'e hâtrâ vesilesiyle rekzetti. —Bianor'un oğlu Aliasos'lu Komon (anıtı) yaptı.*”

² Bu mevkiin adı muhtemelen E u k e r e i a yahut buna benzer bir isim idi: Εὐκερείτης yer adı civarındaki bir mezarlıkta bulunan bir taş üzerinde görülür (Heberdey-Kalinka, *Bericht über zwei Reisen* I, s. 9, No. 25). Karalitis (=Söğüt) gölü bölgesi Romalılar devrinde Balbura'ya ait bulunmakta idi; bu keyfiyet 1894 de Kozâğacı'da bulunmuş olan bir yazıttan (Heberdey-Kalinka, *ayn. esr.*, s. 10, No. 30) belli olmakta ve 1953 de tarafımca bulunmuş ikinci bir yazıt tarafından da teyid edilmektedir.

³ Meselâ Sterrett Burdur doğusundaki Isaura bölgesi dolayları için aşağıdaki fikri ileri sürer: *WE*, s. 106: “Arslanın, Isauria'da bulunan her çeşit mezar ve lâhitler üzerinde bir tasvir zarureti olarak telâkki edilmiş olması anlaşılmaktadır”. Anadolu Arslan-mezarları hk. bk. Robert, *Etudes Anatoliennes*, s. 394-397.

Γης burada hem nominativus (sat. 1) hem de genitivus (sat. 2) olarak geçmektedir. Genitivus'u Γης olan Γη adı Anadolu'da münteşir bir isimdir. Genitivus'u Γηδος olan Γης adına ise çok daha ender rastlanır⁴. Buradaki yazıttan anlaşıldığına göre her iki isim (yahut ismin her iki şekli) aynı ailede görülmektedir.

Sat. 9 da sanatkârın imzası ilgi çekicidir, ALIACEOC okunuşu vâzih ve kesin olup iki şıktan biri düşünülebilir :

1) Benim bildiğime göre başka yerden tanınmıyan bir *Aliases* şahıs adının genitivus'u olabilir, böylece *Bianor*'un babasını ve *Komon*'un da dedesini gösterebilir. Bu gibi ahvalde τῶ harfi tarifi normal olarak dedenin adının evveline ilâve edilir⁵; fakat Pisidia'nın bilhassa bu bölgesinde umumiyetle bu harfi tarif terkedilmektedir⁶.

2) *Aliasos* adlı bir şehir veya kasaba adından teşkil edilmiş bir *ethnikon* olabilir; yalnız —εύς *ethnikon*-eki yerine oldukça müteammim yanlış imlâ şekli ile— εός eki kullanılmıştır. Son derece karanlık olmasına ve hakkiki mevkiinin kesin bir surette tayin edilememiş bulunmasına rağmen, gerçekten *Aliasos*⁷ isminde bir yer adı malûmdur; burası herhalde Sagalassos'tan bir hayli uzakta bulunuyordu⁸. Bu iki imkândan, isabet derecesi, malûm yer adı olan *Aliasos* lehine fakat gayri malûm *Aliasos* şahıs adının aleyhinedir.

Maamafih münakaşayı mucip teferruat da mevcuttur. Burdur bölgesinde heykeltraş *Komon*'un başka iki imzası daha malûmdur. Bunlardan birinde heykeltraş kendi imzasını şöyle yazar⁹ : Κόμων

⁴ Meselâ dativus halinde: Γηδι, *MAMA* I 263; Kibyra yakınındaki Dengere menseli olup henüz yayınlanmamış bir mezar yazıtında genitivus hâlinde: Γηδος. Sterrett *EJ* 162'de -- γήση Ἀνιδος? ἐαυτῆ κτλ suretinde yayınlar, kendisinin bu yazıtının aşağıdaki şekilde tamamlanabileceğini tahmin etmekteyim: Γης Μανιδος ἐαυτῆ κτλ.

⁵ Dedenin adına değil, fakat şüphesiz babasının adına uyduğunu kabul etmek şartıyla.

⁶ Bk. *JHS* LXXII (1952), s. 118. Aşağıda No. 8, 9 ve 18 de diğer misallere sahip olduğumuz anlaşılmaktadır.

⁷ Bu şehir adı hakikatte *Aliassos* şeklindedir, değişik oluşu önemsizdir.

⁸ *Aliassos* yalnız "Kudüs İtinereri"nde mukayyettir, bu İtinererde bu şehir *Ancyra* (=Ankara)'nın 46 mil uzağında, *Arche la is* (=Aksaray) istikametine giden yol üzerinde gösterilmiştir. Bk. *JHS* XIX (1899), s. 105, burada şehirimiz şüphe ile Avşar köyünün yanına yerleştirilmiştir; ayrıca bk. Ramsay, *HG*, s. 254; R. Kiepert, *FOA*, VIII, s. 14.

⁹ *AJA* (1886), s. 268; Ramsay, *CB* I, s. 339, No. 189; Burdur'un takriben 18 km. güneyindeki Gâvur Ören'de.

'Αλαστεος ἡργάσεται; diğeri ise ¹⁰ Κόμων Βιάνορος ἡργάσεται suretindedir. Tıpkı 'Αλιασεος'da olduğu gibi aynı şüphe 'Αλαστεος için de varittir: yani bu bir *patronymikon* mudur, yoksa bir *ethnikon* mudur? Diğeri halde, yani 'Αλιασεος şikkında olduğu gibi, *Alastes* şeklinde bir şahıs adı başka yerlerden malûm değildir, halbuki *Alastos* adlı bir şehir veya kasaba iki yazıt tarafından teyit edilmektedir ¹¹, ve *Alastos* mevkiinin Burdur'un güney-batısında ve Tefenni'nin kuzey-doğusundaki Lysis vadisinin bir yerinde kâin olduğu anlaşılmaktadır ¹². Ramsay, *AJA* (1886), s. 263 de bu kelimenin *patronimikon* olması lehinde temayül göstermiş ve hiç şüphesiz komşu *Alastos* şehri ile ilgili olmasına rağmen "Αλάστεος burada ihtimal babanın adının genitivus'u olup bir mekân sıfatı değildir" demişti; halbuki aynı müellif *CB I*, s. 339 da şöyle yazar: "Αλαστεός 'Αλαστεύς yerine yazılmış bir eyâlet leçhesi gibi gözükmektedir, krş. σκυτεύς yerine kullanılmış olan σκυτεός, *St'* (=Sterrett), *EJ* 41A, 20. Artistin adı ile birlikte geldiği zaman kelime bu anlamda tefsir edilmeli ve başka yerlerde görülmiyen bir *Alastes* şahıs adının garip bir genitivus'u suretinde açıklanmamalıdır". Sanatkârın adı ile birlikte *Αλαστεός* yazılınca, kelimenin böyle bir tefsire tâbi tutulmasını icabet-tirecek hiçbir sebep görünmemektedir; bu not Ramsay'in o anda-kini görüşünü desteklemek için aleacele yapılmış *ad hoc* açıklamalarından biri gibi gözükmektedir ¹³. Sundwall (*EN*, s. 48), 'Αλαστης'i bir şahıs adı olarak kabul etmektedir ¹⁴. Robert (*Hellenica IX*, s. 41, not 5) bu hususta hiçbir karar vermez, bununla beraber kendisinin

¹⁰ *BCH III* (1879), s. 337, No. 7, "Burdur dolaylarında" denilmektedir; Ramsay, *CB I*, s. 337, No. 174; *Annuario VI - VII* (1923—1924), s. 450, No. 172. Burdur'dan Baladız'a giden yol üzerindeki bir mezarlıktan. Her iki yazıt da Robert, *Hellenica IX*, s. 40-41'de iktibas edilmiştir.

¹¹ Bu her iki yazıt da Tefenni'nin güneyindeki Karamanlı'da bulunmuştur :

a) *BCH II* (1878), s. 173; Sterrett, *EJ*, s. 78; Ramsay, *CB I*, s. 307, No. 114; burada aşağıdaki kayıt zikredilmiştir: Μ. Καλπούρνιος Ἐπινεικός μισθωτῆς τῶν περὶ Ἀλαστον τόπων

b) *CIG III*, s. 4366 x; *BCH II* (1872), s. 262; Ramsay *CB I*, s. 307, No. 115, burada, aşağıdaki ibareye sahip bulunduğumuz anlaşılmaktadır: οἱ ἐν Ἀλάσ- [τω] παραφυλακῆται.

¹² Ramsay *CB I*, s. 321; R. Kiepert *FOA VIII*, s. 10.

¹³ Κόμων Βιάνορος imzası (yk. bk. nt. 10) bunu cerhetmeğe kâfidir.

¹⁴ Sundwall, müennes şahıs adı olan 'Αλαστα 'ı da kaydeder. 'Αλαστος *MA-MA IV* 134 'te geçmektedir.

aynı görüşe mütemayil olduğu anlaşılmaktadır. Burdur bölgesinde, hepsinde sanatkârın *patronymikon*'unun ilâve edildiği fakat kendi isminden sonra yalnız *ethnikon*'un görülmediği daha başka dört sanatkâr imzası tanıdığımız için ¹⁵ 'Αλαστεος'un *patronymikon* olarak telâkki edilmesi şüphesiz tercihe şayan görünmektedir. Bununla beraber, faraza 'Αλαστεος *ethnikon* olsun; bu takdirde *Alastos* ve *Aliasos*'un, aynı yer adının değişik şekilleri olduğuna inanabilir miyiz ki, üç heykeltraşımız biribirinin aynı olabilsin? Bu şekil hal tarzı bana şahsen pek gayri cazip gelmektedir, binaenaleyh buna hiç ihtimal vermemeyi tercih etmekteyim ¹⁶. Acaba yazıtın hakkâki 'Αλαστεος yerine 'Αλιασεος yahut 'Αλιασεος yerine 'Αλάστεος yazarak bir hatâ mı işlemiştir ¹⁷? Bu şık da muhtemelen tavsiyeye şayan değildir. Bu sebepten, kabule en yakın görünen netice şudur: Burdur dolaylarında *Komon* adlı iki heykeltraş mevcut olup bunlardan biri *Alastes*'in, diğeri ise *Bianor*'un oğludur ki, bir ihtimal eseri olarak bu sonuncu (*Bianor*'un oğlu *Komon*) *Aliasos*'lu olabilir. *Komon* Anadolu'da sık sık geçen bir ad olduğu için ¹⁸, bu isim aynılığı daha az itiraza şayandır. Nasıl olursa olsun, sanatkârımızın *BCH* III, s. 377 de geçen (yk. bk. not 10) *Κόμων βιανωρος* ile aynı olduğunu tesbit hususunda bir güçlük mevcut olmayıp bunların aynı olmasında şüphe yoktur ¹⁹.

Komon tarafından vücade getirilmiş olan asıl sanat eseri kaybolmuştur; ihtimal bu, —irtibat deliği ve kurşun kanalının gösterdiği gibi—, sütunun üzerinde durmakta idi. Heykelin tabiatıyla *Moles* ve *Kallikles*'i tasvir ettiği tahmin edilebilir; fakat âşikâr surette görül-

¹⁵ Bu sanatkârların imzaları Robert tarafından toplanmıştır, bk. *Hellenica* IX, s. 40-41.

¹⁶ Bununla beraber Ramsay (*HG*, s. 426, krş. s. 398), *Alastos*'un, *Notititae*'lerde *Palaeopolis*'in müteradifi olan *Alieros* (*Aleeros*, *Aleuros*) ile aynılığını tahmin etmeye hazırdı. Eğer Ramsay kitabemizi tanımış olsaydı *Aliasos*'u, mutavassıt bir şekil olarak iddiaya kalkışabilirdi.

¹⁷ Yazıtı kopye edenin yanlışlık yapmış olması hususunda tahmin yürütme niyetinde değiliz; 'Αλαστος okuyuşu yalnız Ramsay'in kopyesine dayanmaktadır, bu taş Gâvur Ören'de başka hiçbir kimsenin görmemiş olduğu anlaşılmaktadır, bununla beraber bundan şüphelenecek bir delil de mevcut değildir.

¹⁸ Krş. Robert, *Etudes Anatolinnnes*, s. 392.

¹⁹ Mamefih bu keyfiyet mutlak olarak kesin değildir. Diğer iki imza (bk. nt. 15) *Τρωίλος Τυδέως* 'Αρνέστου *Τρωίλος* 'Αρνέστου *Τυδέως* olup bunların bir sanatkârlar ailesinin fertleri olduğu anlaşılmaktadır. *Komon* ve *Bianor* adlarını taşıyan buna benzer bir aile de mevcut olabilir.

düğü gibi, iki heykelin sığması için yer yoktur, tâ ki bu heykeller küçücük ölçekte yapılmış olsun; anıtın asıl şekli ise farazî kalmalıdır.

4. En. No 4, Ağlâsun'dan (Res. 6).

Dörtgen şeklinde mezar sunağı, yük.: 1.17 m., gen.: 0.53 m., kal.: 0.53 m., üst dört köşesinde birer akroter vardır. Ön cephede, kabartma halinde, çok tahrip görmüş iki figür tasviri mevcut olup anlaşıldığına göre bunlardan biri erkek, diğeri ise kadındır; sunağın sağ cephesinde bir üzüm salkımı, sol cephesinde de bir çelenk vardır; arka cephe boş bırakılmıştır. Öndeki figürlerin üzerindeki yazıt :

Πόπλιος Σεύθου τὸν
βωμὸν ἐποίησεν
Κρατέρῳ ἀδελφῷ
μνήμης χάριν

Tercümesi : “*Seuthes oğlu Publius bu sunağı biraderi Krateros'un hâtırası için yaptı.*”

Bu yazıtta, ilgi çeken mühim nokta, Güney Anadolu'nun başka yerinde de gayri malûm olmıyan me'nus Trakya adı *S e u t h e s*'in görülmesi keyfiyetidir. Pisidia'daki Trakyalılar bilhassa iki kaynaktan malûmdur :

a) Pisidia ve Frigya sınırlarında, Sagalassos'un 50 küsur km. kadar kuzeyindeki Apollonia (= Uluborlu) meskûkâtında ve yazıtlarında Ἀπολλωνιατῶν Λυκίων Θράκων Κολωνῶν²⁰ kelimeleri görülür. Bundan da, bazı Trakyalıların, muhtemelen kıdemli ordu mensubini olarak, Apollonia'da Roma İmparatorlarından biri tarafından iskân edildiği anlaşılmaktadır²¹. Bu meskûkât ve yazıtlar M.s. II. yüzyılın ikinci nihayetinden daha eski değildir, buradaki anıtımız da muhtemelen bu tarihten daha eskiye gitmemektedir.

b) Pisidia'da Trakyalıların ikinci bir iskânının, Beyşehir gölünün kuzey ucundaki ovada, yani Κιλλάνιον πεδίων'da olduğu anlaşılmaktadır. Bu, L. Robert tarafından *Villes d'Asie Mineure*, s. 235-236 da gösterilmiştir; burada L. Robert, *AJA* (1932), s. 452-453 de W. M.

²⁰ Meselâ *CIG* II, Add. 2811 b, III 3969, 3970; *BMC Lycia etc.* 202-203.

²¹ Bu, Treuber tarafından teklif edilen görüş olup (*Geschichte der Lykier*, s. 31-33) Hill tarafından da kabul edilmiştir (*BMC Lycia etc.*, CIV-CV); ayrıca bk. Jones, *Cities of the Eastern Roman Provinces*, s. 411, nt. 10 ve aş. bk. nt. 22.

Calder tarafından yayımlanan Μοκάπορις ve Δορζίνθης gibi Trakya adlarının ve bir de [Θ]ράκων Κολωνῶν zikrini ihtiva eden bazı yazıtların tefsirini tashih etmektedir²².

Sunak, P u b l i u s tarafından biraderi K r a t e r o s için rekzedilmiştir, kabartmadaki erkek figürü belki K r a t e r o s'u tasvir etmektedir. Kadın figürünün teşhisi ise belli değildir; bunun K r a t e r o s'un zevcesi olması mümkündür.

5. En. No. 5, Ağlasun'dan, estempaj (Res. 7).

Dörtgen şeklinde mezar sunağı, yük.: 1.63 m., gen.: 0.60 m., kal.: 0.55 m., her dört cephede birer alınlık ve akroter vardır. Başka bir süs olmayıp yazıt pek fena işlenmiştir, satırlar ufki değildir, harf yüksekliği 25-40 mm. arasında değişmektedir.

Νανας Μενεκλέ-
ος Μενεκλε[ῖ] 'Α-
πολλωνίου τῷ πα-
τρὶ αὐτῆς μνεί-
ας χάριν

Tercümesi : “*Menekles kızı Nanas (bu anıtı) babası, Apollonios oğlu Menekles'in hâtırası için (rekzetti).*”

Satır 3 de, ου satırın üstüne sonradan ilâve edilmiştir.

N a n a s, diğer bir çok Anadolu isimleri gibi²³, hem erkek hem de kadın olarak görülür. Bk. Sundwall *EN*, s. 165, bu adın *femininum*'u için ayrıca krş. *MAMA*, VI, s. 126=Robert, *Carie* II, s. 195, No. 111.

6. En. No. 6, Ağlâsun'dan (Res. 8).

Dörtgen şeklinde blok, yük.: 0.64 m., gen.: 0.34 m., kal.: 0.18 m., bir kemer ile üstten birleştirilmiş iki pâyve arasında sakallı bir erkek figürü vardır.

Üzerinde herhangi bir yazıt mevcut olmadığı için bu anıtın kesin mahiyeti hakkında fikir serdetmek müşküldür. Kabartmada görülen erkek figürü, adak anıtlarında rastlanan bazı Zevs tasvir-

²² Bu son vaziyet ve Robert'in (*adg. yr.*) itirazı vesilesile Prof. Calder, harf şekillerinin M. s. 3 cü yüzyılı gösterdiğini bana lütfen bildirdi; Neapolis şehrinin tesisi için kabul edilen eski tarih başka mülâhazalara dayanmaktadır. Bunlar Prof. Calder'in müstakbel bir makalesine mevzu teşkil edecek ve Treuber tarafından teklif edilen görüşün (bk. nt. 21) aksini ispat edecektir.

²³ Meselâ Mas, Mama, Ammias, Aphias, Tatas, Sousous, Abbas gibi.

lerini andırmıyor değildir, meselâ bk. *MAMA I*, No. 5 ve 7; fakat taşın bir mezar taşı olup tasvir edilen şahsın da ölmüş adam olması daha melhuz gözükmetedir.

7. En. No. 10, Ağlasun'dan (Res. 9).

Yuvarlak mezar sunağı, yük.: 0.96 m., çapı: 0.46 m.; üst yüzeyde yuvarlak delik ve kurşun kanalı mevcuttur. Sunak yaprak girlandlariyle süslüdür; ön yüzeyde kıvrık saç bukleleriyle bir erkek tasviri vardır; arka yüzeyde yine öndekine benzeyen ve fakat çok tahribe maruz kalan yine bir erkek başı, sağda ise ayakta duran küçük bir erkek figürü mevcuttur. Sol tarafta ise hemen hemen silinmiş olan ve belki de bir üzüm salkımı veyahut muhtemelen bir boğa başı tasvirini gösteren üçgen şeklinde bir cisim bulunmaktadır. Yazıt yoktur.

8. En. No. 15, Ağlasun'dan (Res. 10, 11, 12).

Küçük adak sunağı, yük.: 0.34 m., üç cephesi kabartmalı. Ön yüzeyde, paltosu omuzlarından savrulan at üstünde Tanrı tasviri (Res. 10); sağ tarafta kanatlı bir *caduceus* tasviri (Res. 11), sol yönde ise mahiyeti şüpheli bir şekil vardır (Res. 11). Yazıt ön yüzeyde olup bir hayli tahrip görmüş üç satırlı taşın üst kısmında, diğer iki satırı ise sunak gövdesindedir.

[- - - - -]
 [- -] MOYZω [- - -]
 [- - -] MHI [- -]
 ἐπιχόω εὐ-
 χή ν

Burada tasvir edilen Tanrının M e n olması hususunda, zannıma göre pek az şüphe mevcut olabilir, bu tanrının adı Μην[ι], yazıtın üçüncü satırına tatminkâr bir surette uymaktadır. M e n sık sık at üstünde tasvir edilmiş²⁴ olup ἐπιχόω ünvanını da haizdir²⁵. Fakat

²⁴ Meselâ bilhassa bu bölge için krş. Robert, *Hellenica IX*, s. 40 ve Lev. 2 ve Sagalassos ve Olbasa meskûkâtı üzerinde. Müracaat yerleri için bk. Metzger, *Catalogue des Monuments Votifs du Musée d'Adalia*, s. 49; krş. Robert, *Hellenica III*, s. 60, nt. 3.

²⁵ Bu bölge için krş. *Anuario VI - VII* (1923—1924), s. 448, No. 167—Metzger *ayn. esr.*, s. 48, No. 22, anıt Belenli (Olbasa) menşeli olup ἐπιχόω *epitheton*'u ile M e n at üstünde tasvir edilmiştir.

bu özellikler daha birçok Anadolu tanrılarında da görülür, bu itibarla bir teşhis sebebi sağlıyamıyacaktır; M e n 'in kendi hususî atribüleriyle bilhassa omuzları arasındaki hilâl boynuzları, kozalağı ve Frig-külâhı ile tanınması gerekir. Kabartmanın üst kısmı, maalesef bu atribülerin teşhisi veya yokluğunu mümkün kılacak kadar kendisini iyi muhafaza etmiş değildir. Tanrının Frigya-başlığına benzeyen bir çeşit baş giyimi taşıdığı şüphesiz görünmektedir; sağ kolunun ucundaki kalınlık elinde birşey tutuyormuş hissini vermektedir, fakat, şayet olsa dahi, bunun teşhisi mümkün değildir. Maamafih hilâl boynuzlarının ademi mevcudiyeti kesin olarak anlaşıl-maktadır. Bu sonuncu keyfiyet M e n suretindeki bir teşhise açıkca mugayirdir, zira M e n 'in hilâli kendisinin en devamlı ve karakteristik bir şeklidir; bununla beraber M e n 'in arasına hilâlsiz de tasvir edildiği vâkidir ²⁶. Buna göre anıtımızda, M e n 'in diğer tavsiyelerine uymıyan hiçbir şey yoktur, yazıtın üçüncü satırı ise bu teşhis lehine hemen hemen kesindir. Kendisini muhafaza etmiş olan MHI harfleri pek tabîî olarak Mηϒ[ί] ²⁷ şeklinde tamamlanabilir.

Sunağın diğer yanlarındaki sembollerin, kendisine anıtın vakfedildiği Tanrı ile bir ilgisi olduğu şüphesiz beklenebilir. Sağ yüzeyde (Res. 11) kanatlı bir *caduceus* tasviri mevcuttur. M e n 'in *caduceus* ile birlikte tasvir edilmiş olduğunu yalnız bir yerde tanımaktayım, bu da Lydia'daki Koloe (=Kula) menşeli olup Z e v s S a b a z i o s 'a yapılan zarif adak tasviridir (fotoğrafi için bk. "Sabazios" maddesi, Roscher, *Myth. Lex.*, s. 244, Res. 3); ve işte bu halde *caduceus* kanatlıdır. Normal olarak, *caduceus* hiç şüphesiz Hermes'in atribüsüdür; ve eğer burada da öyle olması lâzımsa M e n 'e vakfedilen ve yukarıda zikredilen anıt üzerinde (Robert, *Hellenica IX*, s. 39 v.dd.), taşın bir yüzeyinde Hermes'in tasvir edildiği dikkate şayandır. Anıtımızın sol tarafında mahiyeti bence malûm olmıyan bir nesne (Res.

²⁶ Drexler, "Men" maddesi, Roscher, *Myth. Lex.*; Lesky tarafından da kabul edilmiştir, bk. *RE*, ayn. madde.

²⁷ Aklıma gelen yegâne müteradif kelime [Ἐρ]μῆτι'dir, maamafih Hermes, benim bildiğime göre, hiçbir yerde at üstünde tasvir edilmemiştir, *iota* harfinin dativus ile yazılmış olması da mümkün değildir. Bu müteradif kelime hiç şüphesiz nazarı itibara alınmayabilir. Eğer ΜΟΥΖΩ (aş. bk.) harflerini doğru olarak anlıyorsam, kendisinden sonra (şimdiye kadar meçhul) -μῆτι[ῶ] gibi bir mahallî sıfat eki gelen Tanrı adı için yer mevcut değildir.

12) vardır. Orta kısım çapraz mütekati hatlarla işaretlenmiş olup bir kozalak tasvirinin niyet edilmiş olması mümkündür; fakat böyle bir halde tasvirin geri kalan kısmı tabiate güçlükle sadakat göstermektedir.

Vakfedilen isim ve lâkabına dair yalnız MoYZω harfleri kalmıştır. Gerçi bir Μουζος adı malûmdur ²⁸, fakat bunun burada geçtiğini zannetmiyorum, bzira burada dativus hâlinin izahı müşkül olacaktır, -μου'nun bir *patronymikon*'un sonu, Ζω'nun da Büyükbaba adının başlangıcı olması da ²⁹ çok muhtemeldir; yazıtın aşağıdaki şekilde tamamlanması imkân dahilindedir :

[ὁ δεῖνα meselâ Τρο]-
 [φί]μου Ζω[meselâ τί]-
 [χου] Μην[ί]-
 ἐπὶ τὸν εὖ-
 χή υ

Tercümesi : “*Trophimos'un* (?) (*oğlu*), *Zotikos'un* (?) (*torunu*)
 ‘.....’ dualara cevap veren Tanrı Men’e bu adığı
 (*yaptı*).”

Bundan sonraki iki anıt (No. 9 ve 10) biraz tereddütle buraya idhal edilmiştir. Bunlar Çeltikçi'nin 8 km. batı-güneybatısında ve Sagalassos'un 20 km. kadar güney-batısında kâin Arvalı köyünden gelmedir. Sagalassos arazisinin o taraflara kadar uzanıp uzanmadığı şüphelidir. Diğer taraftan 9 No.lu yazıt bilhassa güzel bir işçilikte olup karakter bakımından kaba olmaktan uzaktır.

9. En. No. 12, Arvalı, köyünden (Res. 13).

Güzel beyaz mermerden altıgen bir sunak, yük.: 0.78 m., âzamî çapı: 0.40 m., beher yüzeyin gen.: 0.18 m. Birbirine mücavir olan üç yönde kabartmalar vardır, önde: düğümlü bir şerit ile bağlı bir çelenk; solda, bir üzüm salkımı; sağda, üç buğday başağı mevcut olup diğer üç yön boştur. Yazıt ön yüzeyde bulunup 19-17 mm. yüksekliğindeki harflerle dikkatli bir surette işlenmiştir.

²⁸ Bu isim Lykaonia menşeli bir yazıttan tanınmaktadır, *ÖJH* (1905), *Beiblatt*, s. 98, No. 34; bu, Robert tarafından Μουζεου adı vesilesi ile iktibas edilmiştir (*Carie* II, s. 328).

²⁹ Yk. bk. No. 3, nt. 6.

'Ανγδείσει (mahkûk yaprak tasviri)

θεᾶ ἐπηρόω

Βρεισηίς Ἄν-

τιόχου Ἄττά-

(Çelenk kabartması)

5 λου Ἄρσάκου

θυγάτηρ ἰέ-

ρεια ἀνέθη-

κεν

Tercümesi : “*Arsakes* ('in oğlu) *Attalos* ('un oğlu) *Antikhos*'un kızı rahibe *Briseis*, (bu sunağı) dualara cevap veren Tanrıça *Angdeisis*'e ithaf etti.”

Angdeisis, umumiyetle edebî geleneğe dayanarak *Agdistis* suretinde tanınan bir Tanrıça adının birçok değişik şekillerinden biridir³⁰. Bu Tanrıçanın bilhassa vatani Frigya olup kendisi ve menkıbeleri antik müellifler tarafından bu ülkede tavattun ettirilmiş ve bu Tanrıçaya tevcih edilip —bugüne kadar bulunan— ithafların büyük çoğunluğu da yine Frigya'dan neşet etmiştir³¹; kendisi umumiyetle Tanrılar-anası şeklindeki tecellilerinden biriyle tarif edilir, meselâ Strabo şöyle yazar (X, 469): “Genel olarak Frigya'lılar ve Ida (dağı) etrafında oturan Troya'lılar Rhea'yı da tebci ederler ve ona —Tanrılar-anası, yahut Agdistis veya Büyük Frigya Tanrıçası adını vererek— şerefine âyinler tes'id ederler ve bu Tanrıçaya muhtelif yerlerde *Idaia*, yahut *Dindy mene*, yahut *Pessinuntis*, yahut *Kybele* gibi mahallî ünvanlar verilir”. Başka kayıtlara göre *Agdistis* dahi mahallî bir ünvanıdır, zira *Agdistis* veya *Agdos*'un Frigya'da Pessinus'un üzerinde bir dağ adı olduğu rivayet edilir (Pausanias I, 4, 5). Bu şehir ile Strabo da Tanrıçamızı ilgili görür (Strabo XII, 567): “Pessinus bu bölgede en büyük ticaret merkezi olup Tanrılar-anasının çok tebci edilen bir tapınağına sahiptir; Tanrıça, Agdistis adı ile yâdedilmektedir”. Buna mümasil ola-

³⁰ Bu isim muhtelif yazıtlarda görülen şu değişik şekillerine işaret edeceğim: *Agdistis*, *Angdisis* yahut *Angdeisis*, *Angistis*, *Andissis*, *Angdise* yahut *Angdisse*, *Andixis* yahut *Andxis*. *Agdistis* şeklinde bir yazılış ise *OGI* 28 de geçer.

³¹ Bilhassa, Midas şehri menşeli olup halen Afyonkarahisar Müzesinde bulunan bir takım adak sunaklarında bu keyfiyet görülür, adı geçen sunaklar *MAMA* VI, 390-399 da, *Agdistis*'i tasvir ettiği anlaşılan bir arkaik heykel parçası (*ayn. esr.* 401) ile birlikte yayınlanmıştır.

rak, müteaddit yazıtlarda Agdistis'e μήτηρ Θεῶν³² ünvanı verilir; Hesychios vazıhan şölye der: "Agdistis, Tanrılar-anası ile aynıdır". Maamafih bu, onun mahiyetinin gerçek anlamda asıl telâkiki değildir. Pausanias (VII, 17, 10-12), Pessinus'da câri mahallî efsaneyi anlatır (bu efsaneyi kısmen kısaltarak naklediyorum): Toprak ile Zevs'in tohumundan doğan Agdistis, iki cins idi, sonraları ise Tanrılar tarafından dişiliğe irca edildi. Müennes karakteri ile Attes'e âşık oldu, ve Attes, Pessinus'da kıralın kızıyla evlenmek üzere olduğu zaman, Agdistis şahsen göründü ve Attes'in çıldırıp kendi kendini hadım etmesine sebep oldu. Agdistis'in, Tanrılar-anası ile aynı olduğuna dair herhangi bir emare mevcut değildir; bu iki Tanrının hiç olmazsa bazan ayrı ayrı telâkki edilmeye devam ettiği Iconium (Konya) menşeli bir yazıtta görülmektedir, nitekim bu Konya yazıtında bunlar açıkça birbirinden tefrik edilmişlerdir³³. İçinde çoğul halinde θεοὶ Ἀνγδίστεις'in görüldüğü başka bir yazıtta bu mesele bir an karışmıştı, fakat şimdi bunun yanlış bir okuyuş olduğu kabul edilmektedir³⁴.

³² Meselâ CIG III 3886 (bu yazıt hk. bk. nt. 34), IV 6837; MAMA VI, 397; *ayn. esr.* 395 ve 398 de μήτηρ θεά variantı vardır.

³³ CIG III, 3993: τὴν τε Ἀγγδίστειν καὶ τὴν μ[ητέ]ρα Βοηθητῆν καὶ Θεῶν τὴν μητέρα... καθιέρωσεν.

³⁴ Frigya'daki Eumeneia (=Işıklı) menşeli bu yazıtın garip bir hikâyesi vardır. Yazıt ilk defa, Pococke'un bir kopyesine göre CIG III 3886 da, 5-6 ncı satırları aşağıdaki şekilde okunarak neşredilmişti: [καὶ μητρός] Θεῶν Ἀνγδίστειω[ς]; böyle bir okuyuş ise müşkülâtı bais olmamakta idi; maamafih aynı zamanda Hamilton da bu taşı görmüştü, Hamilton'un kopyesinde (*Asia Minor* II, s. 470, No. 351) 6 ncı satır Θεῶν Ἀνγδίστειων suretinde okunmaktadır. Böylece bu okuyuş hem —*qui fuerint Cybele et Alys* notu ile— CIG III'ün zeyil kısmında, hem de Dittenberger tarafından OGI 28, nt. 2 de kabul edilmişti. Bilginler hakkı olarak bu sürpriz verici metni kabul etme zaruretini hissettiler, zira Hamilton'un bu mesele üzerindeki kararı kesin olup diğerine itirazla (*ayn. esr.* s. 164-165) kendi okuyuşu üzerinde ısrar ediyordu. Aynı anıt P. Paris tarafından bir defa daha görüldü ve BHC VIII (1884), s. 237 de yayımlandı, P. Paris, 6 ncı satırda yalnız ΘΕΩΝΑΝΓΔΙΣΤΕΩ' u görmüştü. Ondan sonra da bu yazıt asla görülmedi. Ramsay, bunun iki defa beyhude yere peşine düştü, bununla beraber CB I, s. 246, No. 88 de [καὶ μητρός] Θεῶν Ἀνγδίστειω[ς] suretinde bir yayınlama ile yazıtı eski okunuşuna irca etti ve bu da IGR IV, 739 da kabul edildi. Hamilton hiç şüphesiz hatâ işlemişti; zira kendisi, altıncı satırın nihayetinde hiç kimsenin okumadığı N harfini okumuştü, böyle olunca da vâzıh surette okunaklı değildi; Hamilton anıtta hemen onun üzerindeki harfi kopye etmekte de itiraz kabul etmez bir yanlış yapmıştı, kendisi bu harfi N olarak görmüştü, halbuki bu harf mutlak bir kesinlikle Y dir.

Diğer müteaddit hallerde olduğu gibi, Agdistis, başka birçok Tanrıların da ortaklaşa taşıdığı *ἐπήκοος epitheton*'unu haizdir³⁵. Buradaki halde Agdistis, Briseis adlı bir "rahibe"ye raci olup başka yerlerde "rahib"e racidir³⁶. Sağ ve solda tasvir edilmiş olan üzüm ve başaklar alelâde bereket alâmetleri olup bunlar meselâ Sagalassos meskûkâtında da görülürler³⁷. Bu tasvirler Milas şehrinde bulunmuş olan Agdistis'e yapılan ithaflarda mühim bir yer işgal etmezler (*MAMA* VI, 390-399), nitekim *MAMA*'da esas semboller boğa başı ve iki kulplu testi olup üzüm ancak 398-399 No.da ve buğday sapı da 395 No.da tasvir edilmiştir.

Satır 3-5 de Antiochos, Attalos ve Arsakes gibi üç adın hepsinin mi Briseis'in babasına ait olduğu yoksa bunların üç nesil mi gösterdikleri vâzih değildir³⁸. Bu adlar herhalde cazip bir bitaraflıkla Suriye Bergama ve Part kiral hanedanından alınmışlardır. Fakat bu kiralî isimler hiç şüphesiz bu tarihte az ehemiyeti haiz olmakta, hattâ hiç önem taşımamaktadır; Attalos ve Antiochos hakikatte bu bölgede umumiyetle rastlanan isimlerdir³⁹; Arsakes ise çok daha az sık görülür⁴⁰.

³⁵ Krş. 8 ve 19 No.lu yazıtlarımız. Bir θεοὶ ἐπήκοοι listesi O. Weinreich tarafından *AM* (1912), s. 1 v.dd. da verilmiştir, fakat malzeme şüphesiz o zamandan beri vâzisi surette artmıştır. Weinreich, Agdistis için mahaz olarak yalnız *OGI* 28i gösterir; ilâve ediniz: *Cl.Rev.* XIX (1905), s.306=*AJA XXXI* (1927), s.28-29=*SEG* VI, 392 (anıt, Lykaonia'da Konya'nın 35 km. kadar kuzeyinde) kâin Sızma menseli olup dört yüzeyinde de kabartmaları haiz bir sunaktır; sunak, a) Ἀπόλλωνι Σώζοντι, b) Ἀνγδίσι ἐπηκόω, c) Ἡ[λί]ου, d) μητρὶ Ζιζιμμηγῆ'ye ithaf edilmiştir). Midas şehri menseli bir takım ithaflarda Agdistis, ἐπήκοος değildir, maamafih bir tek halde (*MAMA* VI, s. 396) ἐπήκοος yerine ender olan εὐκταῖος *epitheton*'unu haizdir.

³⁶ Meselâ *OGI* 28, *MAMA* VI, 394 ve hiç şüphesiz *IGR* IV 739 (yk. nt. 34)de: [ἐρέα..... μητρὸς] θεῶν Ἀνγδίστεω[ς].

³⁷ Hill, *BMC Lycia etc.*, CVI.

³⁸ Yk. bk. No. 3, nt. 6.

³⁹ Antiochos adına bilhassa Burdur'un doğu bölgesinde (Sterrett *WE*, 403-433, sık sık), Attalos adına ise Burdur'un güney-batısındaki Tefenni dolaylarında (Sterrett *EJ*, 40-55 sık sık, 72-73, 89) rastlanır.

⁴⁰ Bu civarda Arsakes adını yalnız Sütçüler (Karabaulo) yakınında olup Adada suretinde teşhis edilen (Sterrett *WE*, 423, 428; 428 deki bir rahibin adıdır) bir şehrin yazıtlarında görmüş bulunmaktayım. Adada şehrinin Sagalassos ile münasebeti mevcuttu, nitekim Sterrett *WE*, 419 da gördüğümüz yazıtta Sagalassos'lu Aufidius Coresnius Marcellus'a (Pros. Imp. Rom.2 A 1383) hürmet gösterilmektedir.

Bu anıt, burada yayınladığımız diğer anıtlar arasında gerek işçilik kalitesi ve gerek malzemesi bakımından emsalsizdir. Bir rahibe, bir külte delâlet ettiğine göre Arvalı köyü dolaylarında tesis edilmiş olan bir *Agdistis Tapınağının* mevcudiyeti muhtemeldir, fakat böyle bir tapınağın Sagalassos şehrine ait olup olmadığı şimdilik şüpheli addedilmelidir.

10. En. No. 13, Arvalı köyünden (Res. 14-15).

Dörtgen şeklinde mezar sunağı, yük: 0.65 m., gen.: 0.27 m., kal.: 0.29 m., halen yerinde başaşağı durmakta olup burada çevrilererek basılmıştır. Ön yüzeyde iki insan büstü; sağda, alçak kabartma halinde ayna (?); solda ise mahiyeti bence vâzih olmıyan dik aç şeklinde bir nesne vardır. Yazıt mevcut değildir.

Ön yüzeyde tasvirleri yapılan şahıslar muhtemelen karı-koca olabilirler. El aynaları, tıpkı tarak, öreke ve kadınlara ait diğer eşya gibi kadın mezarlarında sık sık tasvir edilmişlerdir. Eğer ayna, taşın sağında ki cismin izahı ise, solda ki nesnenin kocaya ait birşey olması ümit edilebilir, maamafih bu soldakinin teşhisi için herhangi bir tahmin ileri sürmiyeceğim.

II. KREMNA

11. En. No. 19, Kremna'dan (Res. 16).

Küçük dörtgen şeklinde sunak, yük.: 0.24 m., gen.: 0.15 m., kal.: 0.14 m. Öndeki kabartma at üstündeki bir figürü göstermektedir; süvarinin bol kıvrıkcık saçlı başı seyirciye doğru dönük olup sağ eli atın sağrısına dayalı bir şekilde acemicesine tasvir edilmiştir, sol elinin ise atın başı üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Sunağın diğer üç yüzeyi boş olup herhangi bir yazıt yoktur.

Buradaki suvari, Anadolu'nun atlı Tanrılarından hiç birinin atribülerini göstermemektedir; bu itibarla taşı, bir mezar anıtı, tasvir edilen şahsı da ölü adam olarak telâkki etmekteyim

12. En. No. yok, Girmi'den (Res 17)

Dik dörtgen şeklinde küçük sunak, yük : 0.31 m , gen 0.23 m., kal.: 0.18 m., üst yüzeyde fincan tabağı şeklinde derin olmıyan bir çukur vardır. Cephede gayet kaba bir surette işlenmiş olup bir erkeğin baş ve omuzlarını tasvir eden bir kabartma mevcuttur; erkeğin sol omuzunda düşmesine mâni olacak hiçbir şeyi haiz bulunmıyan bir *caduceus* görülmektedir.

Caduceus'un mevcudiyetinden, bu figürün *Hermes*'i temsil ettiği neticesini çıkarıyoruz; bununla beraber *caduceus*'ten başka hiçbir şey burada *Hermes*'in ve hattâ başka herhangi bir kimsenin karakteristiğini vermemektedir. Buradaki figürün çenesinin altında sivri kısa bir sakal varmış gibi görünmektedir, maaafih acınacak bir derecede olan işçilik kalitesi bunun mahiyetinin kesin olarak tespitini imkânsız kılmaktadır.

13. En. No. yok, Kremna'dan (Res. 18).

Küçük dörtgen şeklindeki bir sunağın alt kısmı, mevcut yük.: 0.22 m., gen.: 0.16 k., kal.: 0.14 m. Yazıt cephede olup diğer yönler boştur.

[ῆ δεῖνα]
[.]έωνι
[ά]νδρι
[μ]νήμησ
χάρ<ι>ν

Tercümesi : "..... zevci eon'un hâturasına."

Bu taş Kremna'nın miktarı çok az epigrafisine —önemsiz olduğu müsellem olmakla beraber— bir ilâve yapmakta, başka herhangi bir ilgi taşımamaktadır.

III. KIBYRA

14. En. No. 7, Bayır köyünden (Res. 19).

Üstüvanî sütun şeklinde, yük.: 1.20 m., çapı: 0.45 m. Çevresi boyunca kabartma halinde girlandlar mevcuttur. Önde, alçak kabartma halinde, üzerinde üç insan büstünün bulunduğu bir sıra veya masa mevcuttur, kabartma çerçevesinin üst kısmı kemerlidir. Yazıt altta olup *BCH XVI* (1892), s. 489, No. 82 de V. Bérard tarafından, beşten aşağı düşmiyen yanlışlarla neşredilmiştir.

Εὔτυχος δ[ο]ῦλος Τρωίλου
Μουσαίου ἀνέστησεν
ἑαυτὸν καὶ τὴν γυναῖκα
Νανναν ζῶντας καὶ
5 Εὔτυχον τὸν υἱὸν τελευτή-
}τησαντα ἐτῶν ἰβ'
μνήμησ καὶ φιλοστοργίας
χάριν

Tercümesi : “*Mousaios'un oğlu (olan) Troilos'un kölesi Eutykhos, henüz hayatta iken, kendi (sinin) ve zevcesi Nanna'nın, ve oğulları (olup) 12 yaşında ölen Eutykhos'un (bu tasvirini) hâtırâ ve muhabbet vesilesi ile rezzettî.*”

BCH'deki metnin 4 ncü satırında Ανναν ; 5-6 ncü satırlarında $\text{τελευτήσαντα ἱεὶ ἐτῶν ιθ'}$; 8 ncü satırında da ἔνεκεν okuyuşları mevcuttur. Bu hataların hiçbiri önemli değildir, fakat bunlar birleşince Bérard'ın metinlerine olan itimat hususunda şüpheler telkin etmektedirler.

ὁ δεῖνα ἀνέστησεν ἑαυτὸν formülü için bk. Robert, *Etudes Anatoliennes*, s. 393, burada, Anadolu'nun bu bölgesinden —buradaki yazıt da dahil olmak üzere— misaller toplanmıştır.

Bayırköyü⁴¹ Çavdır'ın 1,5 saat kadar güneyinde ve Kibyra'nın takriben 20 km. doğu-güneydoğusunda olup Kibyra ülkesinin doğu ucunda kâindir; Çavdır anıtlarının hepsi Kibyra anıtlarının karakteristiğini taşırlar, biraz daha doğuda, Dengere'de üslûp değişmeye başlar. Söğüt Gölü kıyısındaki Osmankalfalar'da tamamen değişik tip arz ederek kuzey Lykia ve Milyas karakteristiğini haizdirler.

15. En. No. yok, Kibyra dolaylarından (Res. 20).

Büyük phallos-taşı, yük.: 1.83 m. kaidedeki gen.: 0.77 m.

Maalesef bu taştan ne hangi şartlar altında bulunmuş olduğuna ve ne de kesin buluntu yerine dair bilgi edinmiş değilim. Genel olarak phallos-taşları ve önemleri hakkında RE'deki “Phallos” maddesine bk. Parça halinde, bu çeşit iki taşı Osmankalfalar köyünde 1953 de gördüğüme işaret edebilirim, bu phallos parçaları orada bir çeşmenin üzerine dikilmiş olup Dengere'den uzak olmıyan bir saat kadar batıdaki biçimsiz bir yerden gelmiş oldukları beyan edilir; buradaki taşımızın da menşe yerinin orası olması ihtimali şüphesiz tamamen gayri katidir.

IV. TEFENNİ DOLAYLARI

16. En. No. 9, Tefenni'nin doğusundaki Belenli'den (=eski Olbasa) (Res. 21).

⁴¹ Bu isim Bérard tarafından Bâindir olarak verilmiştir, bazı haritalarda ise Bayındır şeklinde gösterilmektedir.

Dörtgen şeklinde sunak, yük.: 0.63 m., gen.: 0.31 m., kal.: 0.31 m. Dört yüzeyinde de kabartma mevcuttur; önde (Res. 21), saçları bukleler halinde omuzlarına düşen, uzun elbiseli, yan tarafına doğru âdeta cesim bir deniz kabuğunu andıran bir cisim taşıyan harap olmuş bir kadın figürü vardır. Arka yüzeyde bir üzüm salkımı; sağ yüzeyde, merkezinde bir kursu havi bir halka; solda ise bir buğday başağı kabartması mevcuttur. Yazıt yoktur.

Öndeki kadın figürünün bir Tanrıça olduğu anlaşılmaktadır, fakat ne Tanrıçayı teşhis edebilmekte ve ne de kendisinin sol tarafındaki cismin mahiyetini anlayabilmekteyim. Taşın diğer yüzeylerindeki sembollere gelince: bunlardan üzüm ve buğday başağı bir Tabiat-Tanrıçasına delâlet edebilir, maamafih herhangi bir teşhisin ileri sürülmesi hususunda bunlar kâfi derecede bariz olmaktan uzaktırlar.

17. En. No. 14, Gebren'den (Res. 22).

Adak sunağı, yük.: 0.57 m., gen.: 0.33 m., kal.: 0.22 m. Cep-hedeki kabartma, sakin bir yürüyüşle sağa doğru ilerliyen at üzerindeki bir Tanrıyı göstermektedir; atın eğeri vâzih olarak tasvir edilmiş olup kuyruğun altından geçen bir kayış ile emniyete alınmıştır. Suvari-Tanrı sağ elinde üçlü bir yaba, sol elinde ise, yine tasviri vâzihan görülen dizgini tutmaktadır; başı ve vücudu, âdet olduğu veçhile, seyirciye dönüktür. Üstte ve altta yazıt mevcuttur, diğer yüzeyler boştur.

[ὁ δεῖνα]
Με [νε]-
λά ου
(kabartma)
Ποσειδῶνι
εὐχίην

Tercümesi : “*Menelaos oğlu (. falan) dan bir adak (vecibesi olarak) Poseidon'a.*”

Poseidon'un atla ve üçlü yaba ile birleştirilmesi hiç şüphesiz malûmdur, maamafih burada tasvir edilmiş Tanrının saf bir Yunan Tanrısı olarak telâkki edilmemesi gerekir. Bu, müteaddit mahallî Anadolu atlı Tanrılarımdan biri olup gerçek veya muhayyel benzerlikleri sebebiyle kendisine Yunan tanrısı Poseidon'un adı verilmiştir. Bu Tanrının başka tasvirleri de bilinmektedir. Bunlardan biri Ikonion

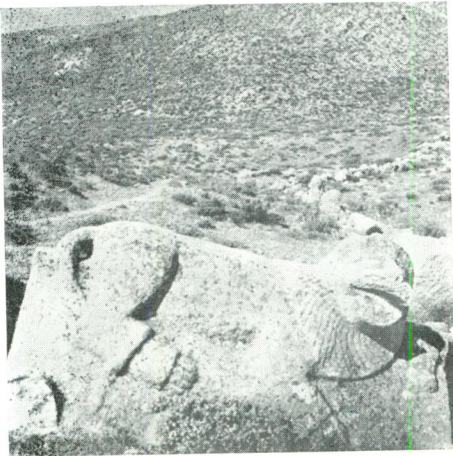
Res. 1 — Mezar vazosu
(Sagalassos'tan).

*Fig. 1 — Funerary vase from
Sagalassus.*

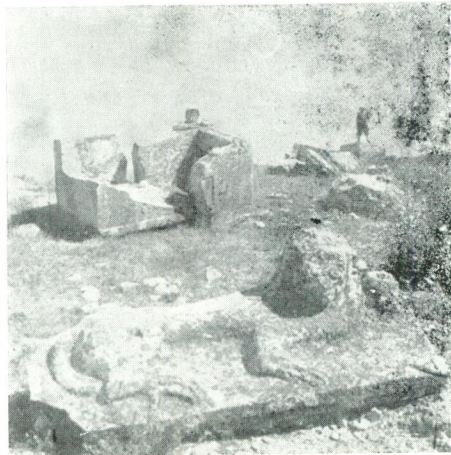
Res. 2 — Lâhit (Sagalassos'tan).

Fig. 2 — Sarcophagus from Sagalassus.

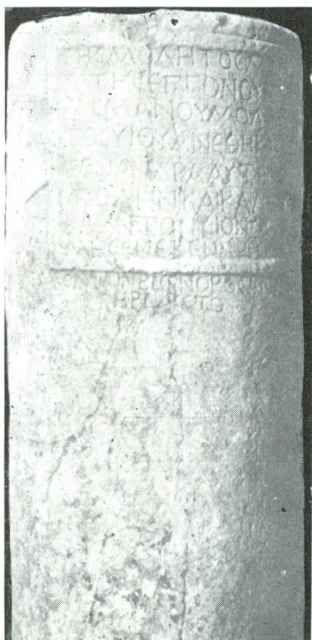
Res. 3 — Arslanlı mezar (Girdev Gölü).

Fig. 3 — Lion Tomb at Girdev Gölü.

Res. 4 — Arslanlı Mezar (Manay Asarı).

Fig. 4 — Lion Tomb at Manay Asarı.

Res. 5 — Mezar sütunu
(Sagalassos'tan).

Fig. 5 — Funerary pillar from
Sagalassus.

Res. 6 — Mezar sunağı
(Sagalassos'tan).

Fig. 6 — Funerary altar from
Sagalassus.

Res. 7 — Mezar sunağı (Sagalassos'tan).

Fig. 7 — Funerary altar from Sagalassus.

Res. 8 — Mezar anıtı
(Sagalassos'tan).

Fig. 8 — Funerary altar from
Sagalassus.

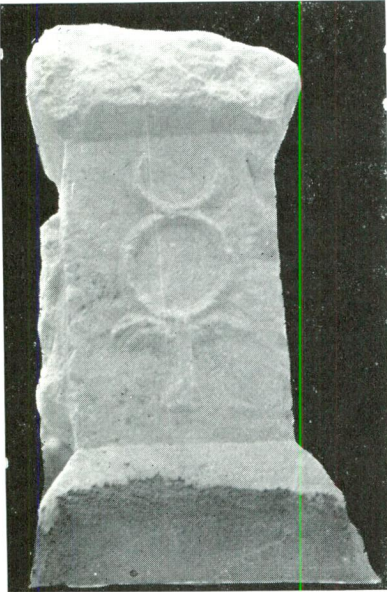
Res. 9 — Mezar sunağı
(Sagalassos'tan).

Fig. 9 — Funerary altar
from Sagalassus.

Res. 10 — Adak sunağı
(cephce, Sagalassos'tan).

Fig. 10 — Votive altar
from Sagalassus (front).

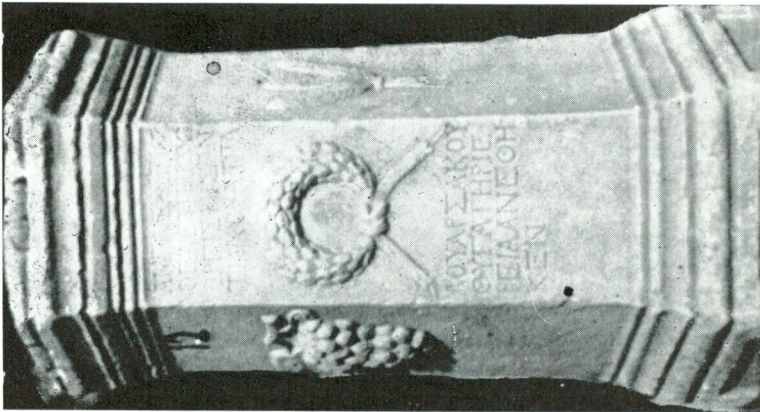
Res. 11 — Aynı adak sunağının
sağ yönü.

Fig. 11 — Votive altar from Sagalassus
(right side).

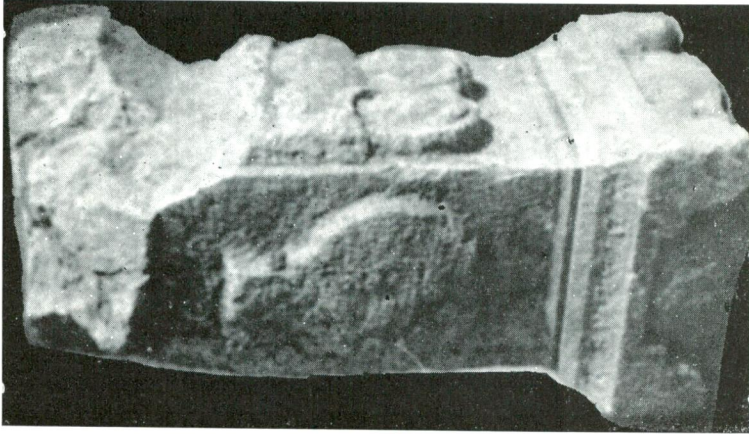

Res. 12 — Aynı adak sunağının
sol yönü.

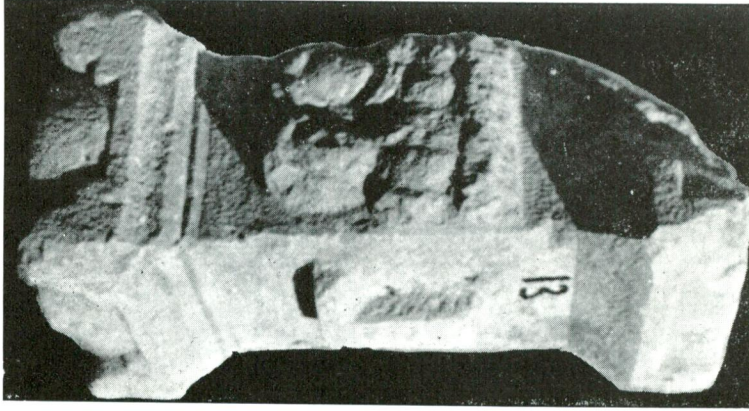
Fig. 12 — Votive altar from Sagalassus
(left side).

Res. 13 — Adak sunağı (mermerden, Sagalassos).
Fig. 13 — Votive altar of marble from Sagalassus.

Res. 14 — Mezar sunağı (Arvalı Köyünden).
Fig. 14 — Funerary altar from Arvalı Köyü.

Res. 15 — Mezar sunağı (Arvalı Köyünde).
Fig. 15 — Funerary altar from Arvalı Köyü.

Res. 16 — Mezar sunağı
(Kremna'dan).

*Fig. 16 — Funerary altar from
Cremna.*

Res. 17 — Adak sunağı
(Kremna'dan).

Fig. 17 — Votive altar from Cremna.

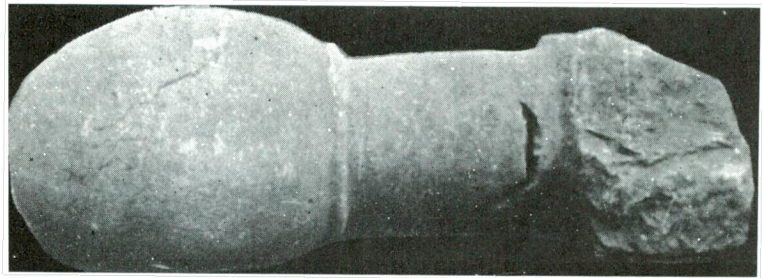
Res. 18 — Mezar sunağı
(Kremna'dan).

*Fig. 18 — Funerary altar from
Cremna.*

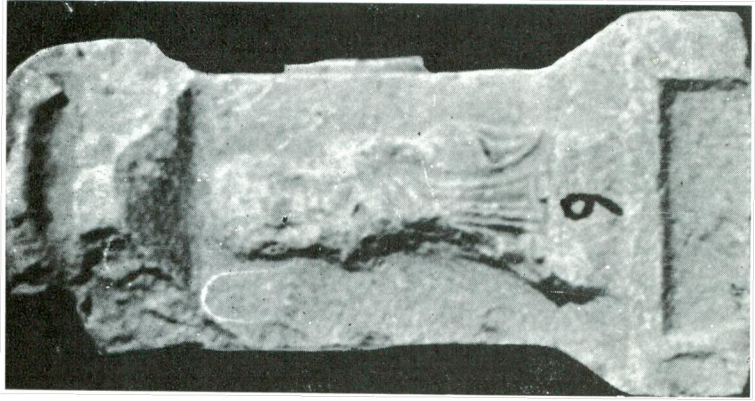

Res. 19 — Mezar sütunu
(Bayır Köyünden).

*Fig. 19 — Funerary pillar from
Bayır Köyü.*

Res. 20 — Phallos-taşı (Kıbyra dolaylarında).
Fig. 20 — Phallos-stone from the district of Kıbyra.

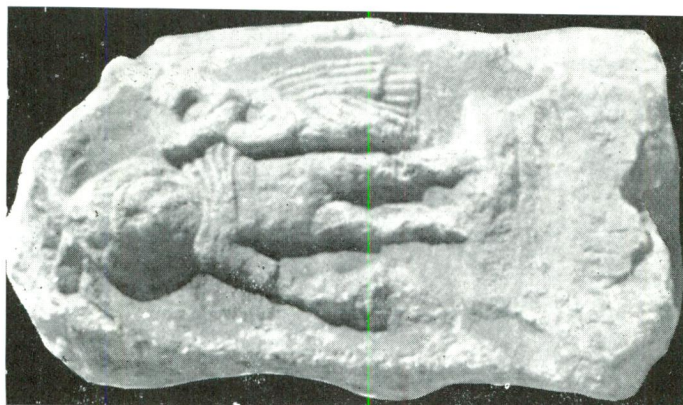
Res. 21 — Adak sunağı (Olbasa'dan).
Fig. 21 — Votive altar from Olbasa.

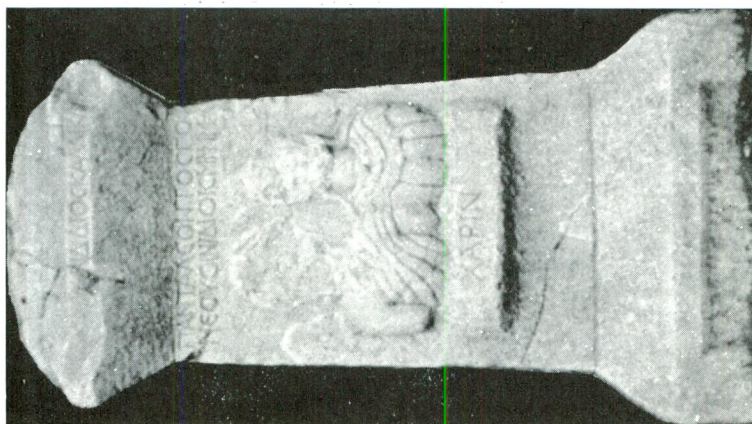
Res. 22 — Adak sunağı (Gebren'den).
Fig. 22 — Votive altar from Gebren.

Res. 25 — Aynı adak sunağının
sağ yönü.
Fig. 25 — Votive altar from Burdur
(right side).

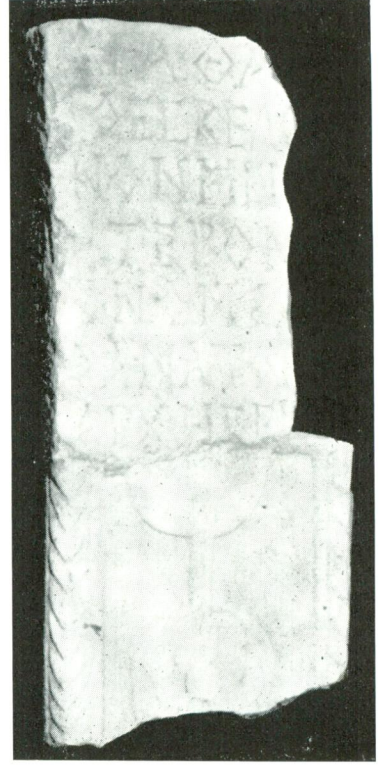
Res. 24 — Adak sunağı (cephce,
Burdur'dan)
Fig. 24 — Votive altar from Burdur
(front).

Res. 23 — Mezar sunağı (Burdur'dan).
Fig. 23 — Funerary altar from Burdur.

Res. 26 — Aynı adak sunağının
sol yönü.
Fig. 26 — *Votive altar from Burdur*
(left side).

Res. 27 — Müslüman Kabristanında
bir mezar taşı olarak yeniden kullanılmış
olan bir mezar steli (?).
Fig. 27 — *Funeral stele (?) reused as a*
Moslem tombstone.

menşeli olup *JRS* XIV (1924), s. 29, No. 8 de yayımlanmıştır. L. Robert de ⁴² bir ikincisini Tefenni dolaylarındaki Kağlıcık (Kağlıcık, Kalcık) menşeli bir stel üzerinde teşhis etmiştir. Buradaki anıtımızın aynı bölgeden zuhur etmiş olması ⁴³ Robert'in çıkarmış olduğu sonuç için kuvvetli bir teyittir. Collignon tarafından Karamanlı'da görülüp *BCH* II (1878), s. 173, No. 5 de aşağıdaki yazıtla birlikte yayımlanan bir "cippuss"a da işaret edebiliriz: $\Delta\acute{\alpha}\mu\alpha\varsigma$ $M\eta\nu\iota\delta\omicron\varsigma$ $\Delta\iota\phi\iota\lambda\omicron[\upsilon]$ $\theta\epsilon\omega\tilde{\nu}$ $\acute{\epsilon}\pi\eta\rho\acute{o}\phi$ $\Pi\omicron[\sigma]\iota\delta\omega\nu\iota$ $\epsilon\upsilon\chi\eta\nu$; Collignon şöyle bir müşahede de bulunur: " 'cippus' üzerinde tasvir edilmesi gereken ve böyle bir tasvir için de yer hazırlanmış olan alçak kabartma hiç işlenmemiştir": eğer işlenseydi artık hiç şüphe yok ki binmiş Poseidon tasviri yapılmış olurdu. Bu Tanrının mahallî Anadolu'lu adı şimdye kadar keşfedilmiş herhangi bir anıt tarafından açığa vurulmuş değildir.

M e n e l a o s adı oldukça müteammimdir; yakın dolaylardaki Tefenni menşeli yazıtta da rastlanan bu ad için bk. Sterrett, *EJ*, no.65.

V. BURDUR (?)

Aşağıdaki iki anıt Burdur'un diğer kısımlarından Belediye binasına getirilmişlerdir, ancak bu, onların ilk menşe yerinin burası olduğunu hiç de tazammun etmez.

18. En. No. 8, Gazi İlkokulunda (Res. 23).

Mezar sunağı, yük.: 0.85 m., âzamî gen.: 0.43 m., iki insan büstünü musavvir kabartma mevcuttur; bunlardan biri erkek olup çıplak kolludur, diğeri ise kadındır, her ikisinin de yüzleri haraptır. Üst yüzey boştur. Yazıt, kabartmanın üst ve altında bulunmaktadır.

[- -] $\text{I}\Delta\text{D}\text{I}\text{O}\text{C}$ $\text{K}\alpha\lambda\lambda\iota\kappa\lambda[\acute{\epsilon}\omicron\varsigma]$
 $\text{P}\alpha\nu\tau\alpha\lambda\acute{\epsilon}\omicron\nu\tau\omicron\varsigma$ $\gamma\omicron-$
 $\nu\epsilon\omicron\upsilon\sigma\iota\nu$ $\iota\delta\iota\omicron\iota\varsigma$ $\mu\nu\eta\mu\eta\varsigma$
 (büstler)
 $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\nu$

Tercümesi : "Pantaleon'un oğlu (olan) Kallikles'in oğlu iddi-os ('dan), ebeveyninin hâturasına."

⁴² *Hellenica* III, s. 64, nt. 2'deki bu noktaya bk.

⁴³ Gebren, Karamanlı'nın 9 km. kuzeyinde, Kağlıcık ise 7 km. doğusunda kâindir.

Satır 1, deki ilk ismin ne olduğunu istihraç edememekteyim. Kendisinden önce τοῦ harfi tarifi gelmiyen Büyükbaba adına dair diğer bir misalin daha mevcudiyeti anlaşılmaktadır, yukarıya 3 No.lu yazıtta ait Not 6 ya bk. Satır 3 de, γονεῦσιν yerine γονεοῦσιν imlâsı hiç şüphesiz geç devir yazıtlarında rastlanan bir keyfiyettir. Annenin adı zikredilmemiştir. P a n t a l e o n adı bu bölgede oldukça müteammimdir, misaller için bk. Sterrett, *EJ*, no. 168; *WE*, no. 319, 336, 344.

19. En. No. 20, 'Burdur'da bulunmuştur' (Res. 24, 25, 26).

Dörtgen şeklinde adak sunağı, yük.: 0.40 m., gen.: 0.23 m., kal.: 0.22 m., üst kısım haraptır. Dört yüzeyinde de kabartma vardır.

a) Önde (Res. 24), ayakta duran bir erkek figürü mevcut olup başında, dışarıya doğru ufki vaziyette üstten taşmış iki saçaklı bir başlık taşıdığı anlaşılmaktadır. Omuzların ve göğüsün üst kısmında bir elbise bulunmakta, elbisenin artan kısmının çifte bir ilmik halinde ve kıvrımlarla asılı vaziyette sol el ile kaldırılmış gibi gözükmemektedir; vücudun geri kalan kısmının çıplak olduğu sezilmektedir. Sağ elde trapez şeklini andıran gayri vazih bir cisim vardır. Yazıt altta olup büyük bir kısmı tahribe maruz kalmıştır.

b) Sunağın sağ yüzeyinde (Res. 25), açık ve aşağıya doğru mütevveccih kanatları haiz ayakta duran bir kartal mevcut olup bunun başı harap olmuştur.

c) Sol tarafta (Res. 26), uzun saç örgülerine malik olan ve bir taht üzerinde oturan bir kadın figürü görülmektedir; bu figürün sağ eli, tahtın yan kenarı üzerinde duran yuvarlak bir cisme dayalıdır.

d) Arka yüzeyde ise, pek fazla tahrip görmüş bir taht veya masa tasviri bulunmaktadır. Alttaki yazıttan sadece aşağıdaki kelimeyi okumaktayım :

[ἐ]πηκόω

Yazıtın kazınarak bozulmuş olması pek esef vericidir, zira taşın, yeni olduğu anlaşılan bu enteresan Tanrının (Res. 24) adını vaktiyle ihtiva etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Tanrının Anadolu'lu karakteri vazihdir. Üç atribüsünden —bone, garip bir şekilde katlı kumaş-elbise sağdaki cisim— ilk ikisinin paraleli, benim bildiğime göre, mevcut değildir; üçüncü atribü ise kesin olarak teşhis edilememektedir, maamafih hepsi birlikte ele alınacak olursa bunlar, şüphesiz,

Hermes'in sık sık tasvir edildiği veçhile hâtıra bakiyeleridir, Çifte yuvarlak halinde katlı olup sol ele asılı duran elbise, âdeta *caduceus*'u kaba bir şekilde andırır. Bone veya başlık, Hermes tarafından giyilen *petasos*'a her ne kadar sıkı bir surette benzemiyorsa da Tanrımızı hiç olmazsa herhangi bir baş kıyafeti taşıyan ⁴⁴ nisbeten mahdut Tanrılar grubuna dahil kılmaktadır.

Sağ elindeki cisim ise, pekâlâ Hermes'in normal olarak bu vaziyette taşıdığı kese olabilir. Bu sebepler dolayısıyla daha yeni deliller zuhur edinceye kadar, burada Yunan Hermes'ine tahavvül etmiş olan bir Anadolu Tanrısına sahip olduğumuz gayri muhtemel görülemez, bu Tanrının mahallî adının tesbiti için diğer taşların keşfini beklememiz gerekmektedir.

Taşın sol tarafındaki kadın figürü (Res. 26) bazı bakımdan, normal olarak oturur vaziyette tasvir edilen Kybele'yi andırmaktadır; sağ elinin altındaki yuvarlak cisim ise, bu Tanrıçanın carî atribülerinden biri olan "patera"nın tasviri için niyet edilmiş olabilir ⁴⁵. Fakat Kybele'nin arslanları burada mevcut değildir, bu itibarla hüküm verme hususunda beklemek daha emin olur.

VI. MENŞELERİ BİLİNMIYEN YAZITLAR

20. En. No. yok (Res. 27).

Sonraları bir Müslüman mezar taşı olarak tekrar kullanılan stel (?), yük.: 0.55 m., gen.: 0.26 m., sağ tarafı kırıktır. Taş, yeniden kullanıldığı zaman yazıtın alt kısmı kazanmıştır; üst sağ kısım ise koparılmıştır.

[.] IKAΘA[- - -]
 θεσκελο[- - -]
 νόν μη[- - -]
 [.]τερον[- - -]
 5 ὄνομ' I[- - -]
 θάνατον [- - -]
 ἀρχηγε I [- - -]

⁴⁴ M e n de bu gruba dahildir, ancak figürümüzde Men'i ima edecek başka hiçbir şey mevcut değildir. Diğer taraftan, başlık Burdur menşeli olup hâlen Antalya Müzesinde duran (Robert, *Hellenica* IX, Lev. VII, 4) bir anıt üzerindeki Hermes tarafından giyilen başlığa benzemez değildir.

⁴⁵ Tanrıçanın eli, yuvarlak cismi tutmaktan ziyade onun üzerinde sakin bir şekilde durur gibi gözükmektedir; maamafih kabartma o kadar bozuktur ki bundan emin olmak müşküldür.

Bu yazıtta pek geç pir devre ait vezinli bir mezar kitabesinin enkazı sezilmektedir. Ne kadar bir kısmın eksik olduğu tamamen meçhuldür, zira tekrar kullanmak için taşın ne kadarının yok edildiği belli değildir. Satır 5 de apostrof taş üzerine işaretlenmiştir.

VII.

Buraya, hâlen Burdur'da Gazi İlkokulunda muhafaza edilmekte olan iki anıtı daha idhal ediyorum. Bunların neşet yerleri hakkında hiçbir malûmat verilmemektedir.

21. Ucuna doğru gittikçe daralan büyük blok, yük.: 0.85 m., uc gen.: 0.54 m., kaide gen.: 0.68 m., kal. 0.59 m. Üst yüzeyinde yuvarlak delik ve kurşun oluğu vardır. Yazıt fena halde aşınmıştır, harf yük.: 19-25 mm.

Πολέμων[ν - - - - -
Πολέμωνος III[- - - - -
[.] CO[- -] σύνβιος αὐτοῦ EI [- -άνέ]-
[στη]σεν μετὰ τῶν τέκνων μ[νή]-
μης χάριν

Tercümesi : “ Polemon Polemon'un oğlu.....
zevcesi E..... (bu mezarı) çocukları ile birlikte hâtıra ve-
cibesi olarak rekzetti.”

22. Dörtgen şeklindeki bir bloğun üst parçası, yük.: 0.27 m., gen.: 0.55 m., kal.: 0.55 m. Yazıtın muhtemelen başlamış bulunduğu üst kısım kırıktır. Harf. yük.: 25-30 mm.

[ὁ δεῖνα τοῦ δεῖνος τοῦ]
καὶ Γιλίωνος καὶ Δη-
μητρία γυνὴ αὐτοῦ ἔαυ-
τοῖς ἀνέθηκαν

Tercümesi : “Gillion dahi tesmiye edilen (..... oğlu) ve
zevcesi Demetria (bu anıtı) kendilerine ithaf ettiler”

Nisbeten gayri müteammim olan Gillion adı Bechtel tarafından “genç” anlamı verilerek açıklanmıştır (*Hist. Personnamen*, s. 477): krş. νεογιλλός (νεογιλλός). Fakat bu kelime “genç” anlamı daha ziyade mürekkep kelimenin birinci elemanından neşet etmiş gibi gözükmemektedir ve bu şahıs adı Hesychios'da rastlanılan bir *gloss* ile daha iyi açıklanabilir : γιλός· ἑτερόφθαλμος : Yani tek gözlü. Bk. Hesychios, Latte neşr. (1953), s. 377. Bu ad aynı zamanda Apollonia Pisidia'de geçer (Sterrett, *WE*, 597.)

Son olarak, bana bahsettikleri değerli yardımdan dolayı Burdur Millî Eğitim Müdürü Bay Raif Altınok'a ve bilhassa Tarih Öğretmeni Bay Şadi Balakan'a derin şükranlarımı arzermeyi bir vazife telâkki ediyorum; burada yayınlanmış olan fotoğrafların büyük bir kısmı Bay Ş. Balakan tarafından çekilmiş bulunmaktadır.